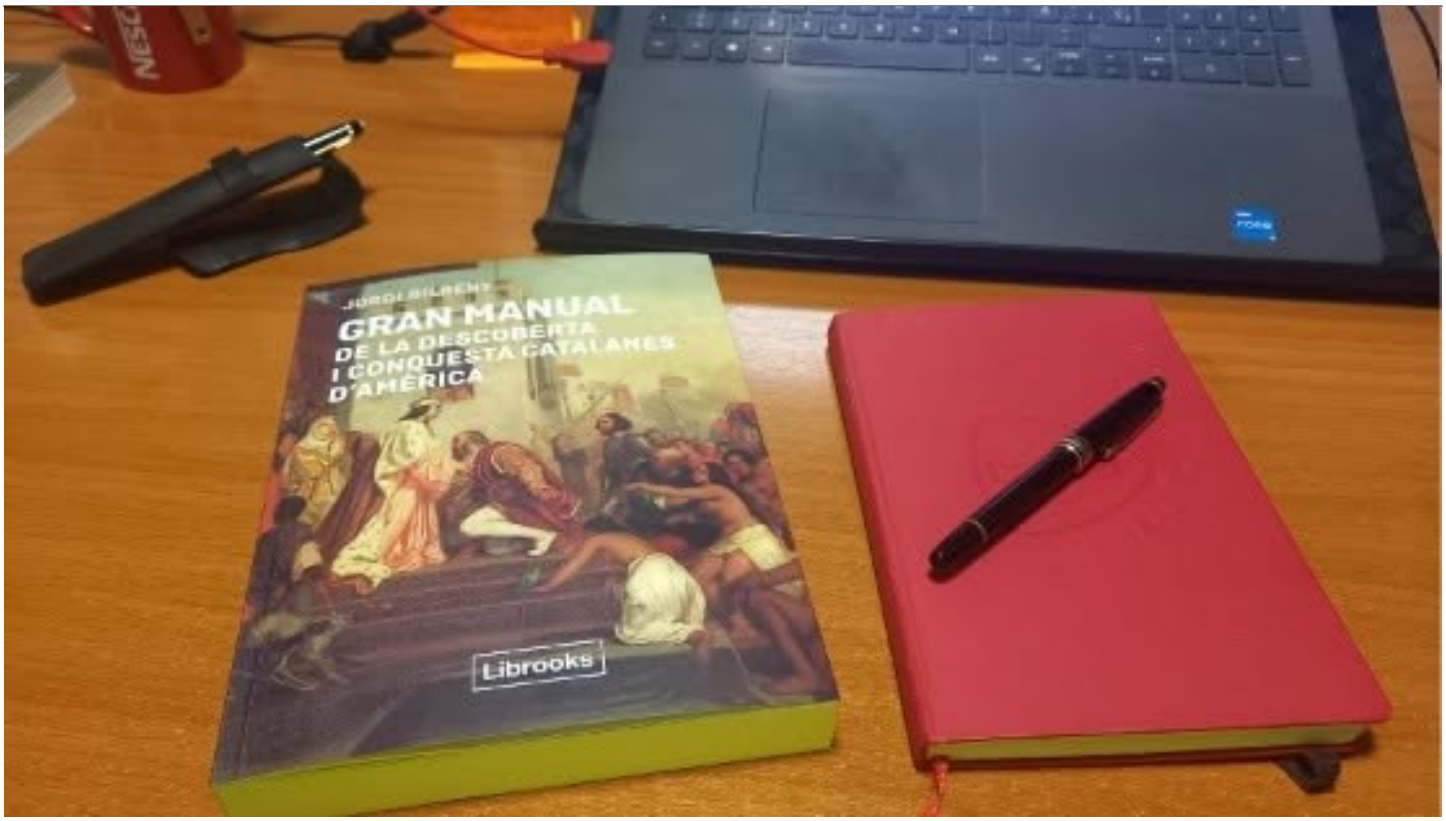

Una aportació documental que convida a pensar

Autor: Jordi Rius i Jové
Data de publicació: 17-11-2026

El Dr. en Història Jordi Rius i Jové ressenya el darrer llibre de Jordi Bilbeny, Gran Manual de la Descoberta i Conquesta Catalanes d'Amèrica (Librooks, 2026) i en destaca la important aportació de documentació i la capacitat de proposar-ne noves interpretacions.

El Gran Manual de la Descoberta i Conquesta Catalanes d'Amèrica, de Jordi Bilbeny, és un llibre que no deixa indiferent el lector interessat per la història. I probablement aquesta sigui una de les seves virtuts: obliga, abans de prendre posició, a contrastar arguments i, sobretot, a pensar.

Hom pot estar d'acord o no amb el pròleg de Francesc Robusté; pot compartir o discutir el que Bilbeny escriu al capítol "Una història que es fa i es desfà"; pot acceptar o qüestionar les conclusions de l'epíleg. Tot això forma part del debat historiogràfic i, precisament perquè la història és una disciplina científica, les hipòtesis han de poder ser discutides, contrastades i, si cal, refutades.

Però hi ha una qüestió que em sembla molt més difícil de discutir: què pot dir-se'n, de posar a disposició dels investigadors, la crítica, la reflexió sobre un aparell documental format per cent documents? Aquí és on crec que el llibre adquireix la seva dimensió més important.

Jordi Bilbeny ens recorda, implícitament i explícitament, una qüestió elemental que, de vegades, oblidem: la història no és una fotografia. No hi ha una càmera situada en algun lloc privilegiat del passat que ens permeti contemplar els fets tal com van succeir. El passat ha desaparegut i el que en tenim són testimonis, documents, vestigis, textos, objectes, memòries i indicis que l'historiador ha de sotmetre a crítica per intentar reconstruir-lo i interpretar-lo.

La història, per tant, és interpretació. Però això no significa que sigui només opinió. És ciència precisament perquè les interpretacions han d'estar fonamentades en evidències sotmeses a mètodes de crítica, contrastades amb altres interpretacions i obertes a la revisió. Edward H. Carr ho explicava amb la seva coneguda reflexió sobre la relació entre els fets i l'historiador; Josep Fontana va insistir reiteradament en el caràcter interpretatiu i social del coneixement històric; Christopher Hill va demostrar, a través de la seva obra sobre la Revolució anglesa, fins a quin punt una mateixa documentació podia ser llegida des de perspectives historiogràfiques diferents; i Fernand Braudel ens va ensenyar que els documents només adquireixen tot el seu sentit quan els integrem en problemes històrics més amplis.

I jo afegiria aquí una referència especialment estimada: Agustí Altisent. En el seu brillant discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de la Història, Altisent reflexionava també sobre la naturalesa del coneixement històric i sobre la necessitat d'anar més enllà de la simple acumulació de dades. Perquè els documents, per si sols, no són encara història. Són la matèria primera amb què l'historiador construeix la seva interpretació.

És en aquest punt que crec que cal valorar especialment l'obra de Bilbeny. El llibre ens ofereix unes determinades reflexions i unes interpretacions sobre la descoberta i la conquesta d'Amèrica. Aquestes interpretacions poden ser compartides, discutides o rebutjades. I és bo que així sigui. La historiografia avança sobretot quan una tesi incòmoda obliga a revisar arguments, tornar als documents i formular noves preguntes.

Però Bilbeny, hi insisteixo, fa una cosa encara més important: posa a disposició dels investigadors la crítica a un ampli aparell documental. Cent documents no són una anècdota ni un ornament bibliogràfic. Constitueixen una base de treball. I aquesta aportació té un valor propi, independentment que el lector comparteixi o no les conclusions que l'autor n'extreu.

Perquè una cosa és el que l'autor interpreta a partir dels documents i una altra, perfectament diferenciable, són els documents que cita i posa sobre la taula perquè altres historiadors els puguin analitzar, estudiar, contextualitzar, contrastar amb altres fonts o interpretacions divergents a les de Bilbeny i, eventualment, arribar a conclusions diferents.

Això és, al capdavall, una de les grandeses de la historiografia: un document no pertany intel·lectualment a qui el descobreix o el publica. Un cop posat a disposició de la comunitat investigadora, entra en el circuit del coneixement i queda sotmès a la crítica dels altres. I això és exactament el que ha de passar en qualsevol disciplina científica.

Per això crec que aquest Gran Manual mereix ser llegit també més enllà de l'adhesió o el rebuig a les seves tesis. Es pot discutir una interpretació, una hipòtesi, una lectura documental o una conclusió. És més: en història, discutir-les és gairebé una obligació professional. Però resulta molt més difícil negar la utilitat d'aportar fonts perquè aquestes puguin ser examinades i discutides.

En aquest sentit, el llibre de Bilbeny és molt més important del que pot semblar. El coneixement històric no avança únicament quan algú ofereix una resposta; també avança quan algú aporta una nova interpretació i afavoreix que altres puguin formular noves preguntes.

I potser aquí rau la diferència entre una història concebuda com una fotografia i una història entesa com una ciència. La fotografia pretén mostrar-nos una realitat acabada. La historiografia, en canvi, ens obliga a mirar, preguntar, comparar, dubtar i interpretar.

Bilbeny presenta les seves respostes. Però, sobretot, posa sobre la taula documents que permeten continuar fent preguntes. I això té un valor extraordinari. Perquè, al capdavall, pensar és allò que ens fa humans. Encara que, veient segons quines coses que passen pel món, cada vegada costi més donar-ho per descomptat.

Jordi Rius i Jové